

Haydar Ali'nin Liderliğinde Meysur Devleti ve İngiliz Sömürgeciliğine Karşı Mücadelesi

Muhsin Ramazan İşsever
Arş. Gör. Dr.

 0000-0001-7979-5827

muhsinisseven89@gmail.com

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi Urdu Dili ve Edebiyatı İstanbul, Türkiye
Anabilim Dalı

ROR : 03a5qrr21

Öz

Haydar Ali (1720-1782)'nin kurucu liderliğindeki Meysur Devleti (1760-1799), Hint alt kıtasında İngiliz sömürgeciliğine karşı verilen mücadelenin sembolleri arasında yer almıştır. Haydar Ali, sıradan bir askerlikten komutanlığa ve daha sonra sultanlığa yükselerek Meysur'un bağımsız bir İslam devleti olarak kurulmasını sağlamış ve bölgedeki siyasi dengeleri değiştirmiştir. Onun reformist siyaseti ve etkin yönetimi sayesinde, XVIII. yüzyılın sonlarında Meysur, alt kıtada siyasi ve ekonomik açıdan önemli bir güç haline gelmiştir. İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin ticari ve askeri genişlemesine karşı koymak için geliştirdiği stratejilerle Meysur'un savunmasını güçlendirmiş ve bölgesel ittifakları pekiştirmiştir. 1761 yılında Güney Hindistan'ın Meysur bölgesinde kurulan İslam hükümdarlığı, Haydar Ali ve oğlu Tipu Sultan yönetiminde Marhatalar ve İngilizler gibi rakiplerle sürekli mücadele etmiştir. Evrengezib'in ölümünden sonra Hint alt kıtasının siyasi durumu kötüleşmiş, İngilizler ticari üsler kurarak güney Hindistan'da hâkimiyet sağlamıştır. Meysur Hükümdarlığı, 1761 yılından 1799 yılına kadar İngilizlere karşı dört büyük savaş vermiştir. Haydar Ali'nin vefatının ardından Tipu Sultan, İngilizlere karşı direnişi sürdürmüş, ancak sonunda İngilizlerce 1799 yılında katledilmiştir. Bengal Nevabı Sirac'ud-devle'nin Plassey Savaşı'nda yenilgiye uğraması, İngilizlerin bölgedeki kontrolünü pekiştirmiştir. Dekken Hükümeti, XVII. yüzyılda Hindistan'ın farklı İslam hükümdarlıklarını birleştirerek büyük bir eyalet kurmuş; ancak Babürlü Saltanatı'nın zayıflamasıyla alt kıta, iç karışıklıklar yaşamıştır. Haydarabad Nizamlığının kurucusu Nizam'ül-Mülk'ün özerklik ilanı, Marhatalarla savaşlar ve bölgedeki yerel devletlerin İngilizlerle müttefiklik süreçleri, Meysur Devleti'nin çöküşünde etkin rol oynamıştır. Hint Müslümanları bidat ve hurafelere kapılmış, ancak bazı İslam âlimleri dini ve ilmi faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu çalışmada, Haydar Ali'nin Meysur Devleti'ni nasıl kurduğunu, İngilizlerle olan mücadelesinin detaylarını ve bu sürecin bölgenin tarihi üzerindeki etkilerini derinlemesine incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, Haydar Ali'nin politikalarının ve kararlarının, Meysur'un ve genel olarak Hindistan'ın geleceği üzerindeki uzun vadeli etkileri tartışılmıştır. Çalışmamız, Haydar Ali'nin askeri yenilikleri, diplomatik çabaları, bölgesel güçlerle kurduğu ittifakların analizini ve Meysur Devleti'nin İngilizlere karşı direnişindeki rolünü aydınlatmaya çalışmıştır. Haydar Ali'nin mücadelesinin

karmaşıklığına, dönemin sosyo-politik ortamına ve liderliğinin bölgesel direniş hareketleri ve daha sonra alt kıtanın bağımsızlık mücadelesini şekillendiren ümmetçi ve milliyetçi duygular üzerindeki kalıcı etkisine ışık tutmayı hedeflemektedir. XVIII. yüzyıl, İslam dünyası ve Hint alt kıtası için büyük değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu asrın başlarında Müslümanlar, Avrupalılara karşı önemli zaferler elde etmiş ve geniş bir coğrafyada hüküm sürmüşlerdir. Ancak, Osmanlı Devleti'nin çöküşü, Fas Kralı Sultan İsmail'in ölümü ve Safevi hükümdarlığının sona ermesi gibi olaylar, Müslümanların siyasi gücünün azalmasına yol açmıştır. Ayrıca bu dönemde, Hint alt kıtasında Babürlü Sultanı Evrengzib'in ölümünden sonra Babürlü Sultanlığı zayıflamış ve bölünmüştür. Bu zorlu dönemde, Güney Hindistan'da Meysur Sultanlığı yükselmiş ve Nevab Haydar Ali ve sonrasında da oğlu Sultan Tipu'nun hükümdarlık sürmüştür. Haydar Ali, Meysur bölgesindeki Hindu racalığına son vererek 1760 yılında bağımsız Meysur Sultanlığını kurmuştur. Haydar Ali ve Tipu Sultan, Fransızlarla iş birliği yaparak İngilizlere karşı direniş göstermiş ve Babürlü Devleti ile stratejik ittifaklar kurarak bölgedeki hâkimiyetlerini pekiştirmişlerdir. Ancak, 1799 yılında Tipu Sultan'ın İngilizler tarafından yenilmesi ve öldürülmesiyle Meysur Sultanlığı sona ermiş ve bölge İngilizlerin kontrolüne geçmiştir. İngilizlerin bölgedeki siyasi ve askeri başarıları, Batı emperyalizminin etkisini pekiştirmiş ve Meysur'un çöküşüne zemin hazırlamıştır.

Anahtar Kelimeler

İslam Tarihi, Hint alt kıtası, Meysur Devleti, Haydar Ali, İngiliz Sömürgeciliği.

Atıf Bilgisi

İşsever, Muhsin Ramazan. "Haydar Ali'nin Liderliğinde Meysur Devleti ve İngiliz Sömürgeciliğine Karşı Mücadelesi". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 11/1 (Haziran 2025), 1-19. <https://doi.org/10.32955/neu.istem.2025.11.1.01>

Geliş Tarihi	06.01.2025
Kabul Tarihi	10.04.2025
Yayın Tarihi	30.06.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu araştırma için Etik Kurul İzni gerekmemektedir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Mysore State under the Leadership of Haider Ali and the Struggle against British Colonialism

Muhsin Ramazan İşsever
Researcher Dr.

 0000-0001-7979-5827

muhsinissever89@gmail.com

Istanbul University, Faculty of Letters,
Urdu Department

Istanbul, Türkiye

ROR : 03a5qrr21

Abstract

The state of Mysore, under the founding leadership of Haider Ali, became a symbol of the struggle against British colonialism in the Indian subcontinent in the eighteenth century. Haider Ali advanced from the rank of ordinary soldier to that of commander and subsequently to that of Sultan, thereby establishing Mysore as an independent Muslim state and effecting a shift in the regional political balance. As a consequence of his reformist policies and effective administration, by the end of the eighteenth century, Mysore had become a politically and economically important power in the subcontinent. By developing strategies to counter the commercial and military expansion of the British East India Company, he was able to strengthen Mysore's defences and consolidate regional alliances. The Sultanate was established in 1760 in the Mysore region of South India. It was under the leadership of Haider Ali and his son Tipu Sultan that the Sultanate was engaged in a constant struggle against rivals such as the Marhata and the British. Following Evrengizib's demise, the political climate in India underwent a decline, with the British establishing commercial outposts and asserting their authority in the southern region. From 1760 to 1799, the Mysore Sultanate was engaged in four significant military conflicts with the British. Tipu Sultan persisted in the resistance against the British, but was assassinated in 1799. The defeat of Siraj-ud-Daula, the Nawab of Bengal, at the Battle of Plassey led to the consolidation of British control. The 17th-century Deccan government unified various Islamic rulers in India, thereby establishing a significant province. However, the weakening of the Babur's Sultanate resulted in internal turmoil across the subcontinent. The declaration of autonomy by Nizam-ul-Mulk, the founder of the Hyderabad Nizamate, in conjunction with the ongoing wars with the Marathas and the formation of alliances between local states and the British, played a significant role in the eventual downfall of the Mysore State. The Indian Muslim population experienced a drift away from the belief in tawhid, with many embracing innovations and superstitions. This study will examine in depth the circumstances surrounding the establishment of the Mysore State by Haider Ali, the details of his struggle with the British, and the effects of this process on the history of the region. Furthermore, the long-term consequences of Haider Ali's policies and decisions on the future of Mysore and India as a whole will be examined. The objective of this study is to analyse Haider Ali's military innovations, diplomatic efforts and alliances with regional powers, with a view to elucidating their role in the resistance of the Mysore State

against the British. The study illuminates the complexity of Haider Ali’s struggle, the socio-political environment of the period, and the lasting impact of his leadership on regional resistance movements and the ummahist and nationalist sentiments that later shaped the subcontinent’s struggle for independence. The eighteenth century was a period of significant transformation within the Islamic world and the Indian subcontinent. At the beginning of this century, Muslims had achieved notable victories over Europeans and exercised control over a vast expanse of territory. However, the collapse of the Ottoman Sultanate, the death of the Moroccan King Sultan Ismail and the end of the Safavid rule resulted in a decline in the political power of Muslims. Additionally, during this period, the Baburs Sultanate in the Indian subcontinent was weakened and divided following the death of the Baburs Sultan Aurangzeb. During this challenging period, the Sultanate of Mysore emerged in South India, marking the beginning of the reigns of Nawab Haider Ali and later his son Sultan Tipu. Haider Ali brought an end to Hindu rajalism in the region of Mysore and established the independent Sultanate of Mysore in 1760. Haider Ali and Tipu Sultan formed an alliance with the French in order to resist the British. They also sought to consolidate their dominance in the region by establishing strategic alliances with the Baburs Sultanate. However, following the defeat and death of Tipu Sultan at the hands of the British in 1799, the Sultanate of Mysore came to an end and the region came under British control. The political and military success of the British in the region reinforced the influence of Western imperialism and contributed to the collapse of Mysore.

Keywords

Islamic History, Indian Subcontinent, Mysore State, Haider Ali, British Colonialism.

Citation

İşsever, Muhsin Ramazan. “Mysore State under the Leadership of Haider Ali and the Struggle against British Colonialism”. *The Journal of Near East University Faculty of Theology* 11/1 (June 2025), Page Range. <https://doi.org/10.32955/neu.istem.2025.11.1.01>

Date of Submission	06.01.2025
Date of Acceptance	10.04.2025
Date of Publication	30.06.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	Ethics Committee Permission is not required for this research. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Meysur Sultanlığı, Hint alt kıtasında İngilizlere karşı verilen yerel direnişin en önemli örneklerinden birini teşkil etmektedir. Haydar Ali liderliğinde Meysur Sultanlığı'nın İngilizlere karşı gösterdiği direnişin sebepleri ve sonuçları kapsamlı bir şekilde araştırılıp Hindistan'ın özgürlük mücadelesine katkısı gözler önüne serilerek bölgedeki siyasi, dini ve kültürel dönüşüme olan etkileri incelenmiştir. Meysur'un ve çevre devletler içinde yaşanan gelişmeler ve yönetim biçimleri hakkında önemli bilgiler sunulmuştur. Haydar Ali'nin yerel güçler ve Fransızlarla kurduğu ittifaklar, yaptığı stratejik hamleler ve karşılaştığı zorluklar üzerinden bir analiz yapılarak, alt kıtanın siyasi haritasındaki değişimlere olan etkisi dile getirilmiştir. Daha önceden Haydar Ali'nin oğlu Tipu Sultan'la alakalı hem Türkçede hem diğer dillerde birçok akademik çalışma yapılmış olmasına karşın devletin kurucusu Haydar Ali hakkında özellikle Türkçede kapsamlı bir akademik çalışma bulunmamaktadır. Haydar Ali liderliğindeki Meysur Sultanlığı hakkında yapılan bu çalışmayla akademik literatürde bir boşluğun doldurması amaçlanmıştır. Ayrıca bugüne değin zikredilen sultanlık ve Haydar Ali üzerine yapılan akademik çalışmalar, İngiliz sömürgeciliğine karşı yürütülen mücadeleler, idari ve dini politikalar, sömürgeciliğe direniş, dış politika ve sultanlığın askeri yapısı ile sınırlı kalmıştır. Bu çalışmada mevcut literatürdeki genel yaklaşımlardan ayrı olarak Haydar Ali'nin askeri yetkinliğinin yanı sıra devlet yönetim anlayışı, günlük rutinleri, halkla ilişkileri, idari reformları ve bölgesel diplomasi stratejileri ele alınmıştır.

Meysur'un eski adı Mehiş Kanoro (مہیش کنورو) olup, Sanskritçede “mehiş” manda, “kanoro” ise şehir anlamına gelmektedir; dolayısıyla Meysur'un anlamı “mandaların şehri”dir. Bu ismin nasıl bu hale geldiği ve neden böyle adlandırıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, bazı tarihçilere göre bölgede önceden çok sayıda manda bulunması nedeniyle bu ad verilmiştir. Zamanla bu isim Meysur olarak değişmiştir. Ayrıca, Meysur civarında yaşayan Nevaitlerin dilinde de “mehiş” kelimesinin manda anlamına geldiği belirtilmektedir. Ancak bu bilgiler, tahminlere dayanmaktadır.¹ Bununla beraber Meysur'un eski adının Mehiş Kanoro olduğu hususunda tarih kaynaklarında ittifak bulunmaktadır.

Hint alt kıtasına İslam'ın ilk olarak ulaşması, Hicri I. yüzyılda Hicaz ve Yemen'den ticaret maksadıyla gelen Arap tüccarlar vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Bu tüccarlar, başlangıçta Hindistan'ın batı sahillerindeki Keralâ, Manglor, Bhatkal ve Honavar bölgelerine, ardından ise Meysur ve çevresi de dâhil olmak üzere ülkenin iç kesimlerine yayılmışlardır. İslamiyet'in gelmesinden önce de Hindistan ile ticari ilişkiler sürdüren bu Arap tüccarlar, Hz. Peygamber'in (sav) peygamberliğinden sonra ticaret faaliyetlerinin yanı sıra İslam'ın davetçileri olarak da rol almışlardır.² Müslümanların Meysur'a siyasi olarak

¹ Nadvi Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehîd* (Lakhnov: Meclis-i Tahkikat-i Naşriyat-i İslam, 1999), 72.

² Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehîd*, 75-76.

ilgisi ise XIV. yüzyılda başlamış, Delhi Sultanı Alâeddin Halaci'nin kumandanı Melik Kâfur'un bölgeyi ele geçirmesiyle başlamıştır. Tuğluklular ve Viyanagar Racalığı'nın ardından, 1760 yılında Haydar Ali Han Bahadır, Meysur'u kontrol altına almıştır.³

Meysur Devleti, Hint alt kıtasının güneybatısında, XVIII. yüzyılın ikinci yarısının başlarında varlık göstermiş bir sultanlıktır. Haydar Ali, Meysur bölgesindeki Hindu racalığına son vererek 1760 yılında Meysur Sultanlığını⁴ kurmuştur. Meysur'daki Vadiyar Hanedanlığı döneminde, Haydar Ali geçimini sağlamak amacıyla askerlik görevine başlamış ve ordudaki başarıları sayesinde güneyde kuracağı Meysur Sultanlığı'nın kuruluşuna giden yolda ilk ve önemli adımları bu şekilde atmıştır. *1760 yılında Hindu racalığının Müslüman kumandanlarından Haydar Ali Han Bahadır, Fransızlar'ın da yardımıyla Raca Rama hânedanını kontrolü altına*⁵ alarak yönetimi ele geçirdiğinde, Meysur'un Racası olarak Krişna Rac Vadiyar bulunmaktaydı. Bu dönemde Meysur, yalnızca 33 köyden ibaret olup fiilen Hint-Türk Sultanlığı'na vergi ödemekteydi. Babürlülerin siyasi iktidarı yalnızca isimden ibaretti ve toprak ağaları ile tımar sahipleri, her şehir ve köyü ele geçirerek halkı sömürmekteydi. Ülkede kölelik yaygınlaşmış ve kadın ticaretinin yapıldığı pazarlar bulunmaktaydı. Tapınaklarda insan kurban edilmesi gibi insan hukukunu çiğneyen gelenekler yaygın bulunmaktaydı. Müslümanlar ise hurafelere ve bidatlere yönelmiş, bu sebeple Hindulara benzer bir yaşam tarzı sürmekteydiler. Meysur; siyasi, ekonomik, dini ve ahlaki açıdan oldukça kötü bir durumda bulunmaktaydı.⁶ İşte Meysur Devleti böyle bir ortamda, Hint alt kıtasının güneybatısında, 18. yüzyılın ikinci yarısının başlarında varlık göstermiş bir sultanlıktır. Haydar Ali, Meysur bölgesindeki Hindu racalığına son vererek 1760 yılında bağımsız Meysur Sultanlığını kurmuştur.

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde, Bâbürlü Devleti Sultanı Evrengzib'in Güneybatı Hindistan'ı kontrol altına almasının ardından, Haydar Ali, bölgedeki hâkimiyetini pekiştirmek için Babürlü Hükümdarı Evrengzib ile anlaşmış ve Marhatalar'a karşı stratejik bir ittifak kurmuştur. Aynı zamanda, Fransızlar ile iş birliği yaparak, bölgedeki İngiliz ilerleyişine karşı direnişini sürdürmüştür.⁷ Meysur Sultanı Haydar Ali, zorlu savaş koşullarında bile atını ustalıklı kontrol edebilmesiyle bilinirdi. Savaş zamanında soğukkanlı ve sağduyulu olup, süvari taktiklerinde üstünlük sağlamasına karşın açık alanda ordularla başa çıkmak ve kuşatmaları kırmak için Fransız subaylarının yeteneklerine ihtiyacı

³ Azmi Özcan, "Meysûr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 29/510.

⁴ Tarihi kaynaklarda سلطنة خداداد ميسور (Allah vergisi Meysûr Sultanlığı) olarak geçtiğinden çalışmamızda tercümesi bu şekilde verilmiştir.

⁵ Özcan, "Meysûr", 29/510.

⁶ Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tîpu Şehîd*, 84-85.

⁷ Azmi Özcan, "Tîpû Sultan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 41/192.

bulunmaktaydı.⁸ Bu ihtiyaçtan dolayı hem kendisi hem de oğlu Feth Ali Tipu Sultan İngilizlere karşı Fransızlarla iş birliğine devam etmiş ve Osmanlı Devleti'nden askeri ve ticari alanlarda yardım istemiştir.⁹ Haydar Ali, kendi döneminde hem iç hem de dış politikada uyguladığı dengeli stratejilerle, Meysur Devleti'nin güçlenmesini ve bölgesel bir güç olarak konumlanmasını sağlamıştır. Haydar Ali'nin Fransa ve diğer güçlerle yaptığı ittifaklar ve bu ittifaklar çerçevesindeki askeri ve diplomatik hamleler, bölgesel güç dengesini etkilemedeki etkinliğini ortaya koymaktadır.

1. Haydar Ali'nin Hayatı ve Kişisel Özellikleri

Haydar Ali Han, 1720 yılında Banglor eyaletinin kuzeybatısında dünyaya gelmiştir. Babasının vefatının ardından çok küçük yaşta ailesiyle Meysur Devleti'ne sığınmış ve burada askeri eğitim almıştır. İlk askeri başarısını 1749 yılında elde etmiş ve bu başarıları sebebiyle 1749'da Meysur'un veziri Nand Raj tarafından "Han" unvanı verilmiş ve iki yüz piyade ve elli süvariden oluşan bir birliğin komutanı olarak atanmıştır.¹⁰ Haydar Ali, Meysur Sultanlığının kurulmasından önce ve sonra birçok savaşta bizzat bulunmuş ve düşmanlarıyla omuz omuza çarpışmıştır. 1752'de Meysur Racası tarafından Dindigul bölgesine sadece 29 yaşındayken vali olarak atanmış, bu atama cesaret ve kahramanlığının bir sonucu olmuştur. Bengalur'un yönetimi üstlendikten sonra, 1759 yılında Marhatalar'ı mağlup ederek "Feth Haydar Bahadır Han" unvanını kazanmıştır. Marhatalar tarafından Srīngapatnam'daki Derya-yı Devlet Bagh¹¹'a yapılan kuşatma sırasında Kaveri Nehri'nin doğal engeline rağmen, Haydar Ali ve askerleri nehri aşarak düşman mevzilerine saldırı gerçekleştirmeyi başarmıştır. Bu taktiksel manevra, kuşatmanın seyrini değiştiren önemli bir hamle olmuştur.¹²

Mohammad İlyas Nedvi'nin Tipu Sultan adlı kitabında, Haydar Ali'nin Srīngapatnam'da bulunduğu sıradaki günlük rutini şu şekilde aktarılmıştır:

Srīngapatnam'da kaldığı süre boyunca şafak vakti erkenden kalkar, kişisel ihtiyaçlarını giderirdi. Bakanlar ve askeri yetkililerle görüşür, gelişmeleri dinlerdi. Mektupları ve dilekçeleri okutur, yanıtlarını yazdırırdı. Kahvaltıdan sonra sarayda beslenen hayvanları ziyaret ederdi. Saat 10:30'da genel divan kurulur, halkın sorunlarını dinler ve çözümlerdi. Elçilerle görüşmeler yapardı. Saat 15:00-17:00 arası dinlenir, ardından askerleri denetlerdi. Atına binerek gezintiye çıkar, akşam divanında talepleri dinlerdi. Akşam yemeğinden sonra yürüyüş yapar, eğlence

⁸ Lewin B. Bowring, *Haidar Ali and Tipu Sultan*, ed. William Wilson Hunter (Dehra Dun: EBD Publishing & Distributing Co., 1893), 107.

⁹ Özcan, "Meysûr", 29/510.

¹⁰ Ahmet Taşağıl, "Haydar Ali Han", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998), 17/25.

¹¹ Tarih kaynaklarında Haydar Ali'nin oğlu Tipu Sultan'ın adı geçen yeri yazlık sarayı olarak kullandığı geçmektedir. Bkz: Özcan, "Meysûr", 29/511.

¹² Mohammad İlyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehîd*, 147.

meclisleri düzenlerdi. Bu meclislerde dans, müzik, şiir ve edebiyat sohbetleri yapılırdı. Haftada iki üç kez avlanmaya giderdi. Yemeklerinde basit yiyecekleri, özellikle darı ekmeğini tercih ederdi. Yolculuklarda ise pirinç tüketirdi. Seyahat ederken veya Srīngapatnam'a dönerken düzenlenen görkemli alaylar halk arasında büyük ilgi görürdü.¹³

Bu rutin, Haydar Ali'nin hem devlet işlerini hem de kişisel ilgi alanlarını dengeli bir şekilde yürüttüğünü ortaya koymaktadır. Haydar Ali, okuma yazma bilmemesine rağmen Farsça, Urduca, Kannada, Marhati, Tamil ve Telugu dillerine konuşma düzeyinde hâkimdi. Fransızlarla olan ilişkileri nedeniyle biraz Fransızca da anlardı. Resmi dil Farsça olduğu için yazışmalarını bu dilde yaptırırdı. Genellikle Urduca konuşurdu.¹⁴ Haydar Ali'nin çok dilliliği, onun diplomatik bağlar kurabilmesinde rol oynamıştır. Okuma yazma bilmemesine, resmi kurumlar bağlamında tek eğitim gördüğü yer askeriye olmasına rağmen onun yönetimi ve stratejileri birçok Avrupalı aydın tarafından takdir edilmiştir. Alman misyoner Friedrich Schwartz, Haydar Ali'nin mükemmel bir hafızaya sahip olduğunu söylerken Fransız kaynaklar onun Asya'nın diğer hiçbir yöneticisiyle karşılaştırılmayacak şekilde ülkeyi iyi yönettiğini söylemişlerdir.¹⁵

Haydar Ali, kendi deniz filosunu ve tersanelerini kurmak amacıyla İngilizlerden destek sağlayamaması nedeniyle, Meysur Devleti bünyesinde deniz gücünü oluşturmak için Hollandalılar ve Araplardan yardım almak zorunda kalmıştır.¹⁶ Hint alt kıtasında deniz gücünün stratejik önemini fark eden ilk hükümdar olarak bir deniz filosu kurmuş ve Manglor'da büyük bir tersane inşa ettirmiştir. Nitekim bu hususta 1947 yılında İngilizlerin sömürgesinden kurtularak bağımsızlığını alan Hindistan Devleti'nin ilk başbakanı Pandit Cevahirlal Nehru (1889-1964) şunları söylemiştir:

Haydar Ali ve Tipu Sultan, İngilizlere karşı ağır bir yenilgi tattıran ve İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin gücünü kırmaya çok yaklaşan müthiş düşmanlardı... Haydar Ali, Hint alt kıtası tarihinin dikkate değer figürlerinden biri olan olağanüstü bir kişilikti. Ulusal idealleri olan ileri görüşlü bir liderin niteliklerine sahipti... Deniz gücünün önemini ve İngilizlerin deniz kuvvetlerine dayanan büyüyen tehdidini başkalarından çok önce fark etmişti. Onları alt kıtadan kovmak için yerel güçleri ortak bir çatı altında toplamaya çalıştı... Oğlu Tipu, donanmasını güçlendirmeye devam etti. Tipu ayrıca Napolyon'a ve Osmanlı Sultanına mektuplar gönderdi.¹⁷

¹³ Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehîd*, 145-146.

¹⁴ Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehîd*, 145.

¹⁵ Yazdani, Kaveh, "Haidar Ali and Tipu Sultan: Mysore's Eighteenth-century Rulers in Transition", *Itinerario*, 38/2 (2014), 103.

¹⁶ C. Gurusiddaiah, "Development of Navy in Mysore State Under Haider Ali and Tipu Sultan", *Proceedings of the Indian History Congress* 68 (2007), 1458.

¹⁷ Irfan Habib (ed.), *Confronting Colonialism: Resistance and Modernization Under Haidar Ali and Tipu Sultan* (London: Anthem Press, 2002), 17.

Haydar Ali, donanma kurma gibi açılımlar yapmanın yanı sıra, Meysur'daki iç denetimi sağlamak amacıyla da çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Haydar Ali, emniyet teşkilatında mali yolsuzlukları araştıran bir istihbarat birimi kurmuş ve zulüm ile rüşveti affedilmez suçlar arasında sayarak kırbaçlama cezası uygulamıştır. Rüşvet alan devlet memurlarının mal varlıklarına el konulmuştur. Askerler ve çalışanlar için özel ödüller vermiştir. Fethedilen bölgelerde hâlihazırda mevcut bulunan kanun ve örfleri olduğu gibi muhafaza ederek halkı isyandan uzak tutmuştur. Hindu halkına dinlerini özgürce yaşama hakkı tanımış ve paralar üzerindeki Hindu tanrı ve tanrıçalarının resimlerini kaldırmamıştır. Savaşlarda gece baskını stratejisini başarıyla uygulamıştır. Gelen resmi mektuplara aynı gün içinde yanıt vermiş ve sekreterlerini kontrol altında tutmak amacıyla yapmasını yazışmalara verilen cevapları ilk önce birisine yazdırmış, diğerine okutmuş, üçüncü bir kişiye de doğrulattır. Astlarının yeteneklerini tanımış ve onlara uygun görevler vermiştir. Oğlu Tipu Sultan'ı kendisinden sonra hükümdarlık görevini devralacak şekilde eğitmiştir.¹⁸

2. XVIII. Yüzyıl İslam Dünyasının ve Hint Alt Kıtasının Siyasi Panoraması

XVIII. yüzyıl, İslam dünyası için siyasi başarılar ve zorluklarla dolu bir dönemi temsil etmektedir. 1700'lerin başlarında, Müslümanlar, Avrupalılara karşı önemli zaferler elde etmişlerdir. Rusya'nın İran'daki işgali 1735'te sona ererken, Doğu Afrika'da Portekiz hâkimiyeti 1698'de Arapların çabalarıyla son bulmuştur. Hint alt kıtasında ise Sultan Evrengzib Alemgir'in 1707'deki vefatı, zirve noktaya ulaşmış Türk-İslam hükümdarlığının çöküşünü işaret etmektedir. Osmanlı Devleti, XV. yüzyıldan itibaren İslam halifeliğinin temsilcisi olarak, Bağdat'tan Cezayir'e, Macaristan'dan Yemen'e kadar geniş bir coğrafyada hüküm sürmekteydi. Endonezya'dan Atlas Okyanusu sahillerine, Macaristan'dan Gana'ya kadar İslam bayrağı dalgalanmaktaydı. Fas'tan Sudan'a kadar uzanan Arap hükümdarlığı ve Hicaz toprakları, Osmanlı vilayeti olarak varlığını sürdürmekteydi. Bu süreçte ekonomik, bilimsel ve sanatsal alanda büyük bir gelişme yaşanmış, sanayi, ticaret ve tarımda artış gözlemlenmiştir. Ancak bu yükselişin ardından İslam dünyası için trajik bir dönem başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin çöküşü, Fas Kralı Sultan İsmail'in ölümü ve Safevi hükümdarlığının sona ermesi gibi olaylar, Müslümanların siyasi gücünün azalmasına yol açmıştır. Nadir Şah'ın İran'ı ele geçirmesi ve Ahmed Şah Durrani'nin Afgan Sultanlığını kurması gibi önemli değişiklikler yaşanmıştır. Balkanlar, Orta Asya ve Ermenistan gibi bölgeler Avrupa ve Rusya'nın eline geçmiştir. Bu zorlu dönemde, Güney Hindistan'da Meysur Sultanlığı yükselmiş ve Nevab Haydar Ali ve oğlu Sultan Tipu'nun hükümdarlıkları başlamıştır. Bu liderler, İslam dünyasının bağımsızlık ve direniş ruhunu temsil ederek, İngilizlerle mücadele etmişlerdir. Meysur Devleti, Hint alt kıtasının güneybatısında, XVIII. yüzyılın ikinci yarısının başlarında varlık gösteren bir sultanlıktır. Haydar Ali, Meysur

¹⁸ Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehid*, 148-149.

bölgesindeki Hindu racalığına son vererek 1760 yılında bağımsız Meysur Sultanlığını kurmuştur.¹⁹

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde, Bâbürlü Sultanı Evrenğzib'in Güneybatı Hindistan'ı kontrol altına almasının ardından, Haydar Ali, bölgedeki hâkimiyetini pekiştirmek için Evrenğzib ile anlaşmış ve Marhatalar'a karşı stratejik bir ittifak kurmuştur. Aynı zamanda, Fransızlar ile iş birliği yaparak, bölgedeki İngiliz ilerleyişine karşı direnişini sürdürmüştür. Haydar Ali'den sonraki süreçte Tipu Sultan da İngilizlerle yapılan mücadeleyi sürdürse de 1799 yılında İngilizlerce katledilmiştir.²⁰ Tipu Sultan'ın ölümüyle birlikte İngilizlerin Hint alt kıtasının güneyini kontrol altına almasını engelleyen faktörlerin başında gelen bir durum ortadan kalkmış ve Meysur Sultanlığı'nın toprakları İngiliz hâkimiyetine girmiştir.²¹ Meysur Sultanlığı, Haydar Ali ve Tipu Sultan'ın liderliğinde İngiliz sömürgeciliğine karşı direnişin sembolü olmuştur. Ancak, 1799 yılında Tipu Sultan'ın İngilizler tarafından yenilmesi ve öldürülmesiyle Meysur Sultanlığı sona ermiş ve bölge İngiliz kontrolüne ve sonra da günümüz Hindistan'ının kontrolüne geçmiştir.

1761 yılında Hindistan'ın güneyinde, Arap Denizi'nin doğusundaki sahillerden biraz uzak bir bölgede, Meysur'da bir hükümdarlığın kuruluş sırasında Hindistan'ın siyasi durumu, Hint Müslümanları açısından aleyhlerine işleyen bir dönem olmuştur. 1707'de Evrenğzib'in ölümüne kadar Hindistan, Müslümanların elinde bulunan geniş bir sultanlık konumundaydı. Ancak Evrenğzib'in ölümünden sonra Babürlü Sultanlığı zayıflamış ve bölünmüştür. Evrenğzib'in oğulları arasında çıkan anlaşmazlıklar, ülkenin birliğini bozmuştur. 1712'ye kadar Muazzam Bahadır Şah, ardından 1719'a kadar Ferruhsiyer hükümdarlık yapmıştır. Marhata İmparatorluğu, Babürlü Sultanlığı'nın zayıflığından faydalanarak topraklarını genişletmiştir. 1739'da İran Hükümdarı Nadir Şah, Hindistan'a saldırarak büyük bir yıkım ve yağma gerçekleştirmiştir. Bu olaydan sonra, Hindistan'ın farklı eyaletleri bağımsızlıklarını ilan etmiştir. İngilizler de bu dönemde Bengal ve ilahabad gibi bölgeleri ele geçirmiştir. 1761'de Afganistan Kralı Ahmed Şah Abdali, Panipat Savaşı'nda Marhataları yenerek Müslümanları büyük bir tehlikeden kurtarmıştır. Ancak Abdali'nin Hindistan'da kalmaması, İngilizlerin ve Marhataların etkisini artırmıştır. Sultan Tipu, 1799'da katledilene kadar İngilizlere ve Marhatalara karşı direniş göstermiştir.²² Nihayetinde İngilizler, Meysur Sultanlığını ele geçirip bir Hindu hânedan üyesini tahta oturtmuşlardır. 1857 yılında İngilizler Hindistan'da mutlak hâkimiyetlerini ilan etmiştir. Ülke yönetimini ele geçiren İngilizler; Müslüman, Hindu ve Sihler arasında ayırıştırma

¹⁹ Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehîd*, 46-48.

²⁰ Özcan, "Meysûr", 29/510.

²¹ Cemil Kutlutürk, *Dürrüşehvar Sultan ve Hint-Osmanlı İlişkileri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2023), 12.

²² Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehîd*, 52-54.

politikaları uygularken²³ alt kıtada bağımsızlık için sivil isyanlar devam etmiştir. 1947’de Hindistan Devleti’ne dâhil edilen Meysur, 1956’da bu bölge Karnataka adını almıştır.²⁴

Hint Müslümanları, Meysur Sultanlığının hüküm sürdüğü dönemde bid’at ve hurafelere kapılmalarıyla belirginleştiği görülmektedir. Müslümanlar, kabir ve türbelere yönelim artmış; Allah’tan başkası adına kurban kesme geleneği ortaya çıkmıştır. Şer’i olmayan ve hukuksuz işler dinin bir parçası olarak kabul edilmekte, bazı dini ve kültürel uygulamalar Hindu geleneklerine benzemektedir. Yerel din adamları, dönemin meselelerine içtihat getirmekten kaçınarak fıkıh metinlerini Kuran ve Hadis derecesinde görmekte, taklitçiliği yaygınlaştırmaktaydılar. Ancak, bu çöküş döneminde Şah Velîyullah Dehlevî, Mirza Mazhar Can Canan ve Molla Nizameddin Leknevi gibi önemli ilmi ve ruhani şahsiyetler, dinin temellerini koruyarak istisna teşkil etmişlerdir. Bu şahsiyetler, farklı bölgelerdeki tekkeler ve medreseler aracılığıyla dini ve ilmi faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Özellikle Arakot bölgesinde Bahr’ul-Ulum Abdulalî’nin kurduğu medrese, dönemin önemli ilmi merkezlerinden biri haline gelmiş, ancak Nevab Muhammed Ali’nin himayesinin sona ermesiyle bu merkez olma durumu da sona ermiştir.²⁵ Bu dönemde Hint Müslümanları, bidat ve hurafelere kapılmış, ancak bazı önemli İslam âlimleri, bu çöküşe karşı direnerek dini ve ilmi faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

3. Dönemin Bölgesel Diğer Güçlerinin Durumu

Hint alt kıtasının güneyinde Meysur Devleti, Nizam, Marhatalar ve İngilizler olmak üzere dört büyük güç bulunmaktaydı. Bunlar arasında en zayıf ve savaşı olmayanı Dekken Nizamlığıydı. Dekken Nizamı Muhammed Ali, bölgedeki güçler arasında gerçekleşen savaşlardan uzak duran bir strateji benimsemiştir. Haydar Ali, İngilizlerle yaptığı savaş esnasında Muhammed Ali ile ittifak antlaşması bulunmasına rağmen onun İngilizler lehine hareket ettiğini, kendi idaresi altındaki bölgelere saldırı gerçekleştirdiğini ve güvenilmez olduğunu beyan etmiştir.²⁶

Dekken Hükümeti, Haydarabad Sultanlığı ya da Asafların²⁷ memleketi olarak da bilinmektedir. XVII. yüzyılda Türk Hükümdar Evrengzib, Hindistan’ın farklı İslam Hükümdarlıkları olan Golkonda’daki Kutup Şahiler, Bicapur’daki Adilşahiler, Ahmednagar’daki Nizam Şahiler ve Bidar’daki Beridşahlar Sultanlıklarını fethedip hepsini bir araya getirip Dekken adı altında büyük bir eyalet kurmuştur. Evrengzib’in 1707’de vefatının ardından Babürlü Saltanatında iç karışıklıklar yaşanmış ve bu durum Hindistan’ın

²³ Mehmet Kemal Çakmakçı, “Minnettar Gözler ile Peşaver Ekspresi Adlı Öykülerde Hindistan’ın Bölünmesi Sırasında Yaşanan Katliamlar”, *Göç ve İskan Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2024), 94.

²⁴ Özcan, “Meysûr”, 29/510.

²⁵ Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehîd*, 55-56.

²⁶ Narinder Krişen Senha, *Haydar Ali*, çev. İktidar Hüseyin Sıddıki (New Delhi: National Book Trust, 1974), 201,206.

²⁷ Semerkant bölgesinden Hindistan’a göçen Türk kökenli topluluk.

Güney eyaleti Dekken'e de yansımıştır. Delhi Sarayı'ndan Dekken'in düzenini sağlamak amacıyla, Nizam'ül-Mülk olarak bilinen Kamerüddin Çin Kılıç 1720'de vali olarak atanmıştır. Hindistan'ın ünlü âlimlerinden Hazreti Şeyh Şehabeddin Sühreverdi'nin soyundan gelen Kamerüddin Çin Kılıç'ın ataları, Orta Asya hükümdarlığı Türkmenistan'dan göç ederek Hindistan'da yaşamaya başlamışlardır. Nizam'ül-Mülk, 1724 yılında Babürlü Hükümdarlığı'nın siyasi ve askeri zayıflığından faydalanarak özerkliği ilan edip Haydarabad'ı sultanlığının resmi başkenti yapmıştır. Babürlü Hükümdarları, Nizam'ül-Mülk'ün gücü nedeniyle bu durumu kabul etmiş ve ona Asafcah hitabını vermişlerdir. Böylece hükümdarlığı Asafiye memleketi olarak adlandırılmıştır. 1727'de Nizam'ül-Mülk'ün komşu devlet olan Marhatalarla yaptığı savaşlar sonucunda birçok sınır bölgesini kaybetmiştir. 1748'de Nizam'ül-Mülk'ün vefatından sonra, taht kavgaları oğlu Nasır Ceng ve torunu Muzaffer Ceng arasında baş göstermiştir. Muzaffer Ceng, Fransızların yardımıyla 1750'de Haydarabad'ı ele geçirmiş, fakat kısa süre sonra öldürülmüştür. 1753'te, Nizam'ül-Mülk'ün üçüncü oğlu Salabat Ceng tahtı ele geçirmiştir. 1756'da ise küçük kardeşi Nizam Ali fiili olarak iktidarı ele geçirmiştir. Haydarabad hükümdarlığında taht savaşları döneminde Fransızların etkisinin azalması orduyu zayıflatmıştır. Bu durumdan faydalanan Marhatalar, 1761'de Dekken'in büyük bir kısmını ele geçirmiştir. Ancak Marhatalar aynı yıl, Panipat meydanında Ahmed Şah Abdali'nin yardımıyla büyük bir hezimete uğramışlardır. Nizam Ali Han, bu fırsatı değerlendirerek Marhataların eline geçen topraklarını geri almayı başarmış ve kardeşi Salabat Ceng'i tutuklayarak yönetimi ele geçirmiştir. O dönemde, Dekken'in komşusu olan Meysur'da Hükümdarlık kurulmuştur. Haydar Ali'nin ordusundaki gelişmenin Nizam Ali'ye tehlike arz etmemesi ve Haydar Ali'nin Haydarabad topraklarını kendi saltanatına katmaması amacıyla Nizam Ali, İngilizlerle müttefik olmuştur. 1768'de İngilizlerle yapılan anlaşma gereği, Karnatak'ın büyük bir kısmını yıllık 700.000 rupi karşılığında İngilizlere vermiştir. Bunun karşılığında İngilizler, ihtiyaç halinde Nizam'ın ordusuna yardım etme sözü vermiştir. Bu durum, Dekken Nizamı'nın kuzeydeki Avadh Nevab'ının durumuna düşmesine neden olmuştur. Nizam'ın saltanatı, başlangıçta Narmada ırmağından Raskumari ve Maharaştra'nın Kuzey Batı bölgesine kadar 300.000 mil kareye kadar genişlemişken, zamanla parçalanmış ve Haydarabad ve çevresindeki bölgelerle sınırlı kalmıştır. İngilizlerin Meysur'daki hükümdarlıkla yaptığı dört savaşın üçünde Haydarabad Nizamı, İngilizlerin yanında yer alarak, İslami bir saltanatın yıkılmasında önemli bir rol oynamıştır. Tipu Sultan'ın şehadetinin ardından 1800 yılında İngilizler, ondan kalan özerklikleri sona erdirmiştir. Nizam'ül-Mülk ise 1803 yılında vefat etmiştir.²⁸ Sonuç olarak XVII. yüzyılda Dekken Hükümeti, Hindistan'ın farklı İslam hükümdarlıklarını birleştirip büyük bir eyalet kurmuş, Babürlü Saltanatı'nın zayıflamasıyla iç karışıklıklar yaşamış, sonrasında Nizam'ül-Mülk'ün özerklik ilanı, Marhatalarla savaşlar ve İngilizlerle müttefiklik kurmasıyla birlikte Meysur Devleti'nin çöküşünde etkin bir rol almıştır.

²⁸ Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehid*, 66-69.

Marhatalar, Hindistan'ın Maharaştra Eyaleti'nin batısında nehrin doğusunda yaşayan ve ziraatle uğraşan bir topluluk olarak bilinmektedir. Dravid kökenli olan bu topluluk, Kuzey Hindistan'dan kaçarak güneydeki Dekken'e sığınmıştır. Hinduizm inancına göre Marhatalar, şudra kastına mensuptu. Marhatalar başlangıçta yağmacı ve isyancı bir topluluk olarak nitelendirilmişlerdir. Ancak Babürlü Hükümdarlığı'nın zayıflaması ve liderler arasındaki çekişmeler, Marhataların Hindistan'ı ele geçirebilecek bir güç haline gelmesine yol açmıştır. Güney Hindistan'daki Ahmednagar Sultanlığına ve Bijapur Adilşah Hükümdarlığına askeri hizmetlerde bulunan Marhataların ilk hükümdarı Şivaci Bhonsle, 1664 yılında kendisini Raca ilan etmiştir. Şivaci Bhonsle'nin liderliğinde Marhatalar, XVII. yüzyılın sonlarında düzenli bir ordu oluşturmuşlardır. 1680'de Şivaci Bhonsle'nin ölümü sonrası liderliği oğlu Sambhaci Bhonsle devralmış, 1707-1720 yılları arasında Balaci Baci Rao ile iktidarı sürdürmüşlerdir. Bu dönem, Marhata tarihinin siyasi açıdan en görkemli dönemidir. 1761'de Afganistan'dan Ahmed Şah Abdali'nin Panipat meydanında Marhataların büyük ordusunu yenmesi, Marhataların gücünü önemli ölçüde kırmıştır. Daha sonra, Meysur'da ortaya çıkan Haydar Ali'nin banisi olduğu İslam Hükümdarlığı ile de çatışan İngilizlere karşı gerçekleşen Meysur savaşlarında da Marhatalar, İngilizlerin yanında yer almışlardır.²⁹ Haydar Ali, 1770-1772 yıllarında Marhatalar'la yaptığı savaşları kaybetmesinin ardından Marhatalarla iş birliği yapan Meysur racasını idam ettirmiştir.³⁰ Marhataların tarihindeki bu gelişmeler, onların Hint alt kıtasındaki siyasi ve askeri etkisini göstermektedir. Böylece Marhatalar, Babürlü Hükümdarlığının zayıflamasını ve liderler arasındaki çekişmeleri kendi lehlerine kullanarak Hindistan'da güç ve toprak kazanmışlardır.

XVII. yüzyılda Babürlüler, Güney Hindistan'ın Tamil Nadu eyaletinde yer alan Arakot bölgesini fethederek Karnatak ismini vermişlerdir. Bölge ahalisi Tamil dilini konuşmaktaydı. Babürlü Sultanlığı'nın merkezi olan Sara ve Arakot bölgeleri 1711 yılına değin Saadetullah Han tarafından yönetilmiş, sonrasında yönetimin kolaylaştırılması amacıyla bu iki bölgeye ayrı valiler atanmıştır. Emin Han'ın Sara valisi olarak atanmış ancak onun ölümünden sonra Saadetullah Han, Dekken'deki Nizam'ül-Mülk'ün yardımıyla yönetimi tekrar ele geçirmiştir. 1743 yılında Envar'ud-din Arakot'u ele geçirmiş ancak 1749 yılında vefat etmesinin üzerine 1751 yılında oğlu Muhammed Ali ile Arokot'un eski hanedan mensuplarından olan Çendan Bey arasında savaş patlak vermiştir. Çendan Bey Fransızların desteğini alırken, Muhammed Ali'yi Doğu Hindistan Şirketi desteklemiştir. Muhammed Ali, İngilizlerin desteğini kazanmak amacıyla büyük bir bölgeyi onlara vererek, ilk kez bu bölgede İngilizlerin resmi bir hükümet kurmasını sağlamıştır. İngilizlerin yardımıyla Babürlü Devleti tarafından Muhammed Ali, Karnatak'ın Nevabı ilan edilmiş ve Çendan Bey öldürülmüştür. Muhammed Ali, İngilizlerin desteğiyle Arakot'ı yönetmiş ve onlarla daimi bir müttefiklik kurmuştur. 1790 yılında, Tipu Sultan'ın şehadetinden dört yıl sonra

²⁹ Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehid*, 64-66.

³⁰ Taşağıl, "Haydar Ali Han", 17/26.

ölmüştür. Muhammed Ali'nin İngilizlerle iş birliği yapmasının temel sebeplerinden birisi Meysur'a hükümdar olma arzusuuydu. Ancak İngilizler, Meysur Hükümdarlığına son vermelerinin ardından ona da sırtlarını dönmüşler ve Muhammed Ali, siyasi menfaatler uğruna kendi dindaşı Müslüman hükümdarlara karşı iş birliği yapmasına rağmen amacına ulaşamamış ve başarısız olmuştur.³¹ Bu durum, emperyalist güçlerle yapılan iş birliğinin her zaman uzun vadeli çıkarlar sağlamayacağını ve yerel liderlerin, yabancı güçlerin çıkarları doğrultusunda hareket ederken dikkatli olmaları gerektiğini bir kez daha göstermektedir.

4. Meysur Hükümdarlığı'nın Yükselişi ve İngiliz Tehditi

1761'de Güney Hindistan'ın Meysur bölgesinde kurulan hükümdarlık, başlangıçta sadece 33 küçük köyden ibaretken, birkaç yıl içerisinde sınırlarını seksen bin milkareye kadar genişletmiştir. Kuzeyde Krişna Nehri'nden güneyde Kerala eyaletinin Koçi şehrine kadar uzanan bu genişlemesi, bölgede üs kurmuş Avrupalı Devletler arasında endişe oluşturmıştır. Bu hızlı yükseliş, İngilizler, Arakot Nevabı, Marhatalar ve Dekken Nizamı gibi çevresindeki diğer hükümdarlık ve sultanlıkların Meysur'u rakip olarak algılamalarına neden olmuştur. Nevab Haydar Ali ve oğlu Tipu Sultan, bu siyasi rakiplerle sürekli mücadele etmek zorunda kalmışlardır. İngilizler, Meysur Devleti'ni büyük tehdit olarak görmüş ve diğer yerel güçlerle Meysur'a karşı birleşmişlerdir.³² Bu bağlamda, Meysur Hükümdarlığı'nın çöküşünü anlamak için, dönemin diğer hükümdarlıkları ve toplulukları hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Haydar Ali ve Tipu Sultan'ın İngilizlerle olan mücadelesi, bu dönemin en belirleyici unsurlarından biri olmuştur.

1761'den 1799'a kadar Meysur Hükümdarlığı, Batı emperyalizminin ve sömürgeciliğin bölgedeki temsilcisi olan İngilizlere karşı dört büyük savaş vermiştir. Tipu ve babası Haydar Ali, İngilizleri alt kıta topraklarına göz diken bir tehdit olarak görmüşlerdir. İngilizler; Marhatalar ve Dekken Nizamı gibi yerli güçlerin aksine, Avrupa'dan gelerek Hindistan'da siyasi ve askeri başarılar elde etmişlerdir. İngilizlerin Hindistan'a gelişi, XVI. yüzyılın sonlarında diplomatik ilişkilerle başlamış ve 1612'de Gucerat'ın Surat şehrinde Doğu Hindistan Şirketi'ni kurmalarıyla ticari faaliyetlere dönüşmüştür. Zamanla, İngilizler Bombay, Madras ve Kalküta gibi önemli ticaret merkezlerinde üsler kurarak güçlenmişlerdir. Ancak bölgedeki Babürlü Hint-Türk hükümdarlığının İngilizlerin bu askeri üsleri kurmaları üzerine onlarla ticari faaliyetleri durdurarak mallarına el koymuştur. İngilizler, bu engelleri aşarak 1707'de Evrengzib'in vefatından sonra Hindistan'daki siyasi boşluktan yararlanmış ve Fransızlarla rekabet ederek Güney Hindistan'da hâkimiyet kurmuşlardır. 1751'de İngilizler, General Robert Clive önderliğinde Fransızların kontrolündeki Arakot'a saldırarak bölgeyi ele geçirmiş, Meysur dışında kalan tüm bölgeleri

³¹ Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehid*, 69-70.

³² Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehid*, 58.

kontrol altına almıştır. İngilizlerin Hindistan'daki siyasi ve askeri başarıları, Batı emperyalizminin bölgedeki etkisini pekiştirmiştir.³³

İngilizler, Karnataka eyaleti ve çevresini ele geçirdikten sonra Bengal'e yönelmişlerdir. Bengal'in son bağımsız Nevabı Mirza Muhammed Sirac'ud-devle (1733-1757), İngilizlerin saldırılarına karşı koyma çabası göstermiştir. 20 Haziran 1757 tarihinde gerçekleşen Plassey Savaşı'nda, Sirac'ud-devle'nin 7000 askeri, İngilizlerin 3000 askeriyle karşı karşıya gelmiştir. Ancak, Sirac'ud-devle'nin vezirleri ve müttefik devletlerin ihanetleri sonucunda savaşı kaybetmiş ve esir alınarak idam edilmiştir. İhanet edenler ise trajik sonlarla karşılaşmışlardır; Mir Cafer cüzzamdan ölmüş, Raca Durlop boğulmuş, Ammiçand delirmiş ve General Clive intihar etmiştir.³⁴ Bu yenilginin ardından İngilizler, Mir Cafer'i Kalküta'nın yöneticisi yapsalar da üç yıl sonra onu azlederek damadı Mir Kasım'ı Bengal Nevabı olarak atamışlardır. Mir Kasım, kayınpederinin aksine İngilizlerin yolundan gitmeyi reddetmiştir. Hükümdarlığında İngiliz tacirler gibi Hindistanlı tacirlerden de vergi alınmasını sonlandırarak onları aynı konuma getirmiştir. Bunun ardından İngilizler, kayınpeder Mir Cafer'i 1763'te tekrar Bengal'in hakimi ilan etmişlerdir. Bengal bölgesinde vatansever bir kişiliğe sahip olarak bilinen Mir Kasım bu aşağılanmayı kabul edemediğinden Avadh Hükümdarı Nevab Şuca'ud-devle ve Avadh'a sığınan Delhi'deki Babürlü Hükümdarı II. Şah Alem'in yardımıyla İngilizleri ülkeden çıkarmanın planını yapmışlardır. Nihayetinde bu ittifak, İngilizlerle 22 Ekim 1764'te Buksar meydanında kanlı bir savaş gerçekleşmesine neden olmuştur. Bu savaşta Mir Kasım'ın komutanı Necef Han, Mir Cafer gibi saf değiştirmesi neticesinde Müslümanların on beş bin askeri yedi bin kişilik İngiliz ordusuna yenilmiştir.³⁵ Böylece Bengal'in bağımsızlık mücadelesi, iç ihanetler ve İngilizlerin stratejik hamleleri nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanmış ve bölge İngiliz hâkimiyetine girmiştir. Bu olaylar, Hindistan'ın sömürgeleşme sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Buksar Savaşı'nın ardından İngilizler, Bengal eyaletinde üstünlük sağlamış ve Hindistan'da Madras ve Bombay'daki mevkilerini güçlendirmeye çalışmışlardır. Güney Hindistan'da Karnatak Nevabı'nın topraklarında yer alan Madras liman kenti, Karnatak Savaşları sonrasında İngilizlerin kontrolüne girmiştir. İngilizler, Madras'a yönelik ana tehdit olarak batıdaki komşusu Meysur Devleti hükümdarı Haydar Ali'yi görmüşlerdir. İngilizler, 1767 ile 1792 yılları arasında Haydar Ali ve oğlu Tipu Sultan ile dört kez savaş gerçekleştirmiştir. Anglo-Meysur Savaşları olarak bilinen bu savaşlar, İngiliz askeri sisteminin alt kıtadaki ilk zorlu tecrübelerindendir. Haydar Ali, 1761 yılında Meysur'da iktidara gelmiş ve sonraki yirmi yıl boyunca hem iç hem de dış düşmanlarla sürekli savaş halinde olmuştur. Haydar Ali'nin ordusu, esas olarak süvari ağırlıklı kalmıştır. İngilizlere karşı Fransızlarla iş birliği yaparak Fransızlar yardımıyla topçuluk ve mühimmat fabrikaları kurmuş, ordusunda Fransız subaylarını istihdam etmiştir. Ancak Haydar Ali, Avrupa tarzı

³³ Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehid*, 59-62.

³⁴ Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehid*, 62-63.

³⁵ Mohammad Ilyas, *Siret-i Sultan Tipu Şehid*, 63-64.

piyade ağırlıklı bir ordu benimsememiştir.³⁶ Haydar Ali, 1750'li yılların başlarında Avrupa savaş teknikleriyle yakından ilgilenmiş, her ne kadar ağırlıklı olarak Avrupa tarzı bir ordu yapısını benimsememiş olsa da Hint alt kıtası Avrupalı güçler tarafından tehdit edilmesinden ötürü Fransızların yardımını kabul etmiş, onların kendi ordusunu ve savunma sistemini tasarlamasına kısmen müsaade etmiştir. Haydar Ali ve oğlu Tipu Sultan; piyade, topçu ve güçlü bir donanma inşasına büyük önem vermiştir. Kaveh Yazdani'nin ünlü tarih profesörü Matthias Christian Sprengel (1746–1803)'den naklettiğine göre Haydar Ali, askerlerini Avrupa tarzında disipline eden alt kıtadaki ilk hükümdardır.³⁷ Ancak yine de İngiliz ilerleyişine set olamamıştır. Anglo-Meysur Savaşları, İngilizlerin Hindistan'daki askeri ve siyasi üstünlüklerini pekiştirmelerine olanak tanımış ve bölgedeki güç dengelerini kalıcı olarak değiştirmiştir.

Öte yandan Buksar Savaş'taki yenilgisinin ardından Babürlü Hükümdarı II. Şah Âlem, İngilizlerin himayesine sığınmış ve Bihar, Bengal, Orissa'yı Doğu Hindistan Şirketi'nin yönetimine devretmiştir. Bunun karşılığında İlahabad şehrinde İngilizlerin maaşlı bir memuru gibi Marhataların Delhi'yi tekrardan ele geçirip onu davet etmesine kadar olan süreçte burada yaşamıştır.³⁸ Avadh Nevabı da İngilizlere boyun eğmiştir. Güney Hindistan'dan sonra Kuzeydoğu Hindistan'da da büyük bir toprak parçası artık İngilizlerin himayesine geçmiştir. Böylece İngilizler tarafından Bombay ve Surat'ın ele geçirilmesinin ve Hint alt kıtasındaki en muteber güç olarak kabul edilen Babürlülerin onlara yenilmesinin ardından Hindistan'da resmen İngiliz sömürge dönemi başlamıştır.

İngilizler, Babürleri sembolik bir durumuna getirdikten sonra bölgede güçlenen hükümdarlıklarla da savaşlarına devam etmiştir. 1767-1769 yılları arasında gerçekleşen Birinci Meysur Savaşı'nda İngilizler, 2 Eylül 1767 tarihinde Çangamah'da gerçekleşen büyük bir çatışmada, General Joseph Smith saldırıya öncülük etmesi için 10. Madras Birliği'ni seçmiştir. Vaniambadi ve Ambur kalelerini tek başına ele geçirerek daha fazla tanınan 10. Madras Birliği, 10 Kasım-7 Aralık 1767 tarihleri arasında Ambur'u Meysur ve Haydarabad'ın ordularına karşı savunmuş ve böylece Haydar Ali'nin Madras'ı ele geçirmesini engellemiştir.³⁹ Her ne kadar İngilizler Haydar Ali'nin ilerleyişini kısmen engellemiş olsa da 1767 yılında Birinci Anglo-Meysur Savaşı sırasında Haydar Ali, Fransızların da yardımıyla İngiliz kontrolündeki Karnataka eyaletini yaklaşık 47.000 kişilik büyük bir ordu ile

³⁶ Pradeep Barua, "Military Developments in India, 1750-1850", *The Journal of Military History* 58/4 (1994), 600-601.

³⁷ Kaveh Yazdani, "Mysore at War: The Military Structure During the Reigns of Haidar Ali and Tipu Sultan", *A Great War in South India*, ed. Ravi Ahuja - Martin Christof-Füchsle (Berlin, Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2020), 17-18.

³⁸ Azmi Özcan, "Şah Âlem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 38/251.

³⁹ Randolph G. S. Cooper, "Culture, Combat, and Colonialism in Eighteenth-and Nineteenth-Century India", *The International History Review* 27/3 (2005), 545.

fethetmeyi başarmıştır.⁴⁰ General Smith, Haydar Ali'nin birliklerinin Hindistan'da şimdiye kadar gördüğü en kararlı savaşçılar olduğunu beyan etmiş ve Haydar'ın düzensiz süvarilerinin, savaş alanında üstünlük sağlayarak düşman hareketlerini izlemeyi ve kendi kuvvetlerinin manevralarını koordine etmeyi imkânsız hale getirdiğini itiraf etmiştir.⁴¹ Ayrıca bu savaş, İngilizlerin Hindistan'daki askeri stratejilerinde yerli birliklere verdiği önemi göstermesi bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Nitekim İngilizlerin yerli nüfusa orduda yer vermesi ve onları subaylık rütbelerine yükseltmesi Hindistan'daki hâkimiyetlerini pekiştirmelerinde önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca İngilizler, Hint alt kıtasındaki sermayeyi de elinde tutarak gücüne güç katmıştır. Bengal, Meysur'a karşı yürütülen savaşların finansmanında ana gelir kaynağı olmuştur. Bengal'in vergi gelirleri, Haydar Ali'ye karşı yürütülen savaşlar için gelir kaynağı olmuş ve Birinci ve İkinci Anglo-Marhata Savaşları ile Birinci, İkinci ve Üçüncü Anglo-Meysur Savaşları sırasında, İngilizler Bengal'den altı milyon sterlin toplamıştır.⁴² Böylece İngilizler, alt kıtadaki askeri ve ekonomik stratejileri sayesinde bölgedeki güç dengelerini kendi lehlerine çevirmeyi başaramıştır.

Doğu Hindistan Şirketi, 1760 ile 1820 yılları arasında karşısındaki askeri tehditleri bastırmak için Meysur Devleti ile dört kez ve Marhatalılar ile üç kez savaş gerçekleştirmiştir. İngilizlerin başarısı, teknolojik üstünlüğün yanı sıra Babürlü Devleti'nin çöküşünden faydalanmalarına da dayanmıştır. Zira bu çöküş, Marhatalar ve Meysur Devleti arasındaki rekabeti körüklemiş ve bu durumu İngilizler, Üçüncü Meysur Savaşı'nda Marhatalar ile ittifak kurarak kendi lehlerine çevirmeyi başarmışlardır.⁴³ Bu durum, İngilizlerin bölgedeki stratejik düşünme ve böl-yönet taktiklerinin, Hindistan'daki güç dengelerini nasıl kendi lehlerine çevirdiğini göstermektedir.

Ayrıca 1780 yılında Meysur'un süvari gücü 32.000, piyade gücü ise 15.000 iken zamanla durum değişmiş ve 1790 yılında Tipu Sultan, piyade sayısını 50.000'e çıkarırken süvari sayısını 20.000'e düşürmüştür. Bu askeri birliklerdeki oransal stratejik değişiklik, ordunun hareket kabiliyetinin azaltmıştır. Böylece 1799 yılında Meysur Devleti'ne karşı İngilizlerin zafer kazanmasına zemin hazırlanmıştır. İngilizler, yerel insan gücü ve hayvanları kullanarak dengeli bir askeri yapı oluşturmuşken, Tipu Sultan'ın süvari azaltımı stratejik bir hata olarak değerlendirilmiştir.⁴⁴ Bu durum, Meysur Devleti'nin stratejik kararlarının,

⁴⁰ Barua, "Military Developments in India, 1750-1850", 601.

⁴¹ G.J. Bryant, "The Cavalry Problem in the Early British Indian Army, 1750-1785", *War in History* 2/1 (1995), 15.

⁴² Yazdani, "Mysore at War: The Military Structure During the Reigns of Haidar Ali and Tipu Sultan", 35.

⁴³ Cooper, "Culture, Combat, and Colonialism in Eighteenth-and Nineteenth-Century India", 540.

⁴⁴ Yazdani, "Mysore at War: The Military Structure During the Reigns of Haidar Ali and Tipu Sultan", 27.

İngilizlerin alt kıtadaki askeri üstünlüğünü pekiştirmesine nasıl katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Sonuç

İslam dünyası ve Hint alt kıtası için büyük değişimlerin yaşandığı bir dönem olan XVIII. yüzyılın başlarında Müslümanlar, Avrupalılara karşı önemli zaferler elde etmiş ve geniş bir coğrafyada hüküm sürmüşlerdir. Ancak, Osmanlı Devleti'nin çöküşü, Fas Kralı Sultan İsmail'in ölümü ve Safevi hükümdarlığının sona ermesi gibi olaylar, Müslümanların siyasi gücünün azalmasına yol açmıştır. Ayrıca bu dönemde, Hint alt kıtasında Babürlü Sultanı Evrengzib'in ölümünden sonra Babürlü Sultanlığı zayıflamış ve bölünmüştür. Bu zorlu dönemde, Güney Hindistan'da Meysur Sultanlığı yükselmiş ve Nevab Haydar Ali ve sonrasında oğlu Sultan Tipu'nun hükümdarlıkları başlamıştır. Haydar Ali, Meysur bölgesindeki Hindu racalığına son vererek 1761 yılında bağımsız Meysur Sultanlığını kurmuştur. Haydar Ali ve Tipu Sultan, Fransızlarla iş birliği yaparak İngilizlere karşı direniş göstermiş ve Babürlü Devleti ile stratejik ittifaklar kurarak bölgedeki hâkimiyetlerini pekiştirmişlerdir. Ancak, 1799 yılında Tipu Sultan'ın İngilizler tarafından yenilmesi ve öldürülmesiyle Meysur Sultanlığı sona ermiş ve bölge İngilizlerin kontrolüne geçmiştir.

İngilizlerin bölgedeki siyasi ve askeri başarıları, Batı emperyalizminin etkisini pekiştirmiş ve Meysur'un çöküşüne zemin hazırlamıştır. Böylece XVIII. yüzyıl, İslam dünyası ve Hint alt kıtası için hem başarıların hem de zorlukların yaşandığı bir dönem olmuştur. Meysur Sultanlığı, Haydar Ali ve Tipu Sultan'ın liderliğinde İngiliz sömürgeciliğine karşı direnişin sembolü olmuştur. Bu dönemde yaşanan siyasi değişimler, bölgedeki Müslümanların siyasi ve askeri gücünü etkilemiş ve alt kıtanın gelecekteki siyasi yapısını şekillendirmiştir. Meysur'un tarihi, alt kıtanın sömürgecilik karşıtı mücadele tarihinde önemli bir yer tutmaktadır.

Meysur ve Haydar Ali özelinde Hint alt kıtasındaki İngiliz sömürgeciliğinin ele alındığı bu çalışma; bölge tarihi, siyasi ve toplumsal yaşamı hakkında bilgiler içermekle birlikte dönemin Hindu-Müslüman ilişkileri, bölge ekonomisi ve Osmanlı-Meysur Devletleri arasında gerçekleşen resmi yazışmalar üzerine yapılacak çalışmalara örnek teşkil etmesi beklenmektedir.

Kaynakça | References

- Barua, Pradeep. "Military Developments in India, 1750-1850". *The Journal of Military History* 58/4 (1994), 599-616. <https://doi.org/10.2307/2944270>
- Bowring, Lewin B. *Haidar Ali and Tipu Sultan*. ed. William Wilson Hunter. Dehra Dun: EBD Publishing & Distributing Co., 1893. <http://archive.org/details/in.gov.ignca.47736>
- Bryant, G.J. "The Cavalry Problem in the Early British Indian Army, 1750-1785". *War in History* 2/1 (1995), 1-21.
- Cooper, Randolph G. S. "Culture, Combat, and Colonialism in Eighteenth-and Nineteenth-Century India". *The International History Review* 27/3 (2005), 534-549.
- Çakmakçı, Mehmet Kemal. "Minnettar Gözler ile Peşaver Ekspresi Adlı Öykülerde Hindistan'ın Bölünmesi Sırasında Yaşanan Katliamlar". *Göç ve İskan Araştırmaları Dergisi* 2/2 (2024), 93-105.
- Gurusiddaiah, C. "Development of Navy in Mysore State Under Haider Ali and Tipu Sultan". *Proceedings of the Indian History Congress* 68 (2007), 1458-1459.
- Habib, Irfan (ed.). *Confronting Colonialism: Resistance and Modernization Under Haidar Ali and Tipu Sultan*. London: Anthem Press, 2002.
- Kutlutürk, Cemil. *Dürrüşehvar Sultan ve Hint-Osmanlı İlişkileri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2023.
- Mohammad Ilyas, Nadvi. *Siret-i Sultan Tipu Şehid*. Lakhnov: Meclis-i Tahkikat-i Naşriyat-i İslam, 1999.
- Özcan, Azmi. "Meysur". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/510-511. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Özcan, Azmi. "Şah Âlem". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/250-251. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Özcan, Azmi. "Tipu Sultan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/192-193. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Senha, Narinder Krişen. *Haydar Ali*. çev. İktidar Hüseyin Sıddıki. New Delhi: National Book Trust, 1974.
- Taşgıl, Ahmet. "Haydar Ali Han". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/25-26. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- Yazdani, Kaveh, "Haidar Ali and Tipu Sultan: Mysore's Eighteenth-century Rulers in Transition", *Itinerario*, 38/2 (2014), 101-120.
- Yazdani, Kaveh. "Mysore at War: The Military Structure During the Reigns of Haidar Ali and Tipu Sultan". *A Great War in South India*. ed. Ravi Ahuja - Martin Christof-Füchsle. Berlin, Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2020.